

حقوق بشر، ایدز و سلامت عمومی

محسن سیرغانی^۱

چکیده

بیماری ایدز به بحران عمده توسعه هزاره سوم تبدیل شده و دبیر کل سازمان ملل متحد بخش عمده ای از فعالیت خویش را به ایدز اختصاص داده است به نحوی که هم در اجلاس ویژه مجمع عمومی سازمان ملل متحد و هم در گزارش اجلاس سران کشورها به طور مفصل به آن پرداخته است. اپیدمی ایدز موضوعی جهان شمول است و به تمام نقاط جهان اشاعه یافته و تمامی قاره ها را درگیر نموده است به نحوی که مبارزه با آن نیاز به واکنش های ملی، منطقه ای و همکاری جهانی دارد. برای مبارزه با این بیماری مهلک نه تنها سازمان ملل متحد بلکه سازمان جهانی بهداشت، سازمان بین المللی کار، صندوق جمعیت ملل متحد، برنامه کنترل مواد مخدر ملل متحد، صندوق توسعه ملل متحد برای زنان، بانک جهانی و دیگر نهادهای ذیربط جهانی همه بسیج شده اند. مساعدت به یک واکنش موثر و پایدار متکی به حقوق بشر در برابر ایدز که موجب کاهش تبعیض های مربوط به این بیماری در محیط کار و محیط های اجتماعی دیگر گردد با شرکت دادن مبتلایان به ایدز در ترویج حمایت و احترام به حقوق بشر در چارچوب برنامه های پیشگیری، کنترل و مراقبت امکان پذیر است.

واژگان کلیدی: اچ آی وی، ایدز، سلامت عمومی، بهداشت عمومی، حقوق بشر، حقوق بین الملل، مسئولیت دولت، تعهدات بین المللی

۱- دانشجوی دکتری حقوق بین الملل و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

مقدمه

ویروس HIV همچنان در جهان منتشر می گردد در حالیکه در سطوح داخلی و بین المللی چالش های بزرگی را فراروی حقوق بشر قرار داده است. این ویروس نوعی تبعیض بین گروه های جمعیتی بوجود می آورد. گروه هایی که در حاشیه زندگی می کنند، گروهی که به دلیل رفتارها و جهت گیری جنسی با توجه به ویژگی های اجتماعی در معرض خطر هستند. تبعیض باعث به خطر افتادن توزیع ناعادلانه دسترسی به کالاهای مرتبط با ایدز جهت مقابله و پیشگیری می شود که این اقلام شامل داروهای ضروری برای مراقبتهای مرتبط با HIV و ایدز و تولید واکسن برای پاسخ به نیازهای خاص کلیه جوامع شمال و جنوب می گردد. در حالیکه تعداد ناقلان به ویروس HIV و بیماری ایدز روز به روز در کشورها با اقتصاد های مختلف، ساختارهای اجتماعی متنوع و سیستم های قانونی گوناگون رشد می کند، موضوعات حقوق بشر مرتبط با HIV و ایدز نه فقط بیشتر به چشم می آیند که از تنوع روز افزونی هم برخوردار می شوند، تبعیض، بدنامی و زشتی منتسب به ایدز به صورت مانعی بزرگ در مسیر اقدام هماهنگ بین دولت ها خود نمایی می کند و باعث محدودیت در اشتغال، ادامه تحصیل یا مشکلات درمانی و پزشکی می شود.

این مقاله با تمرکز روی حقوق بشر برای افراد ناقل و مبتلا به HIV و درک رابطه ایدز و حقوق بشر به تحلیل شناخت قابلیت اعمال مقررات حقوق بین الملل به بیماری ایدز و درک فزاینده از اهمیت حقوق بشر به عنوان یک عامل مهم در تعیین میزان آسیب پذیری انسانها به ایدز می پردازد و تلاش می کند چهارچوبی برای تحلیل حقوق بشر و ایدز ارائه دهد که حول مفهوم آسیب پذیری متمرکز شده و در بخش نهایی روی مسئولیت های خاص حقوق بشری دولت ها در زمینه HIV و ایدز می پردازد که شامل چارچوبی برای نظارت بر اقدامات دولت ها نیز می گردد.

۱- شناخت رابطه بین حقوق بشر و ایدز

در دهه ۱۹۸۰ رابطه بین حقوق بشر و ایدز فقط تا این حد درک شده بود که افراد آلوده به HIV و مبتلا به ایدز و تبعیض تحمیل شده به آنها را در برگیرد.^۱ نگرانی های مربوط به افراد آلوده به HIV و مبتلا به ایدز شامل آزمایش های اجباری HIV برای استخدام و اشتغال، محدودیت در سفرهای بین المللی، محدودیت دسترسی به آموزش، مراقبت های بهداشتی و بیمه درمانی و موضوعات دیگری می شد که تحت عناوین گزارش دادن، اعلام به شرکای زندگی (شرکای جنسی) و محرمانه بودن مطرح می شدند.

این موضوعات دارای اهمیت بسیار بوده و تقریباً ۲۸ سال پس از فراگیر شدن این بیماری هنوز هم حل نشده باقی مانده اند و از برخی جهات حتی می توان گفت که وضعیت وخیم تر نیز شده است زیرا موضوعات و مشکلات قدیمی در مکانهای جدید ظاهر یا به شکل های جدیدتری مطرح شده اند. به عنوان مثال در برخی شرایط خاص دسترسی به اشتغال همچنان برای افراد آلوده به HIV ممنوع است. حتی در جاهایی که این وضعیت بهبود یافته، افراد آلوده به HIV با این خطر روبرو هستند که از طرحهای بیمه درمانی محل کار کنار گذاشته شوند و این اثر قابل توجهی روی سلامت آنها و البته ظرفیت کاری آنها دارد.^۲

دهه ۱۹۸۰ در رابطه با تعریف برخی از روابط میان حقوق بشر و ایدز از اهمیت زیادی برخوردار است. تا پایان این دهه دعوت به رعایت حقوق بشر، کمک و همکاری به ناقلان HIV/AIDS به صورت واضح در اولین پاسخ سازمان بهداشت جهانی به ایدز گنجانده شد.^۳ این رویکرد حاصل یک انگیزه اخلاقی بود

1- World Health Organization, World Health Assembly, Avoidance of Discrimination against HIV-Infected Persons and Persons with AIDS, Preamble, Resolution WHA 41. 24(may 13, 1988)

2- See, For example, statement from the community AIDS move in Africa, Presented at the meeting on the international Partnership against HIV/AIDS in Africa, New York, UN Headquarters, December 6-7, 1999

3- World Health Organization, World Health Assembly, Resolution WHA 40 .26, Global strategy for prevention and control of AIDS, Genera, VHO, 5 may 1987

ولی شناخت اینکه حفاظت از حقوق بشر یکی از عناصر مهم در پاسخ عمومی و جهانی به این بیماری همه گیر و نوظهور است در این میان نقش مهم و حیاتی داشت.

با قرار دادن این راهکار بهداشت عمومی در عبارات و گفتمان حقوق بشر، در واقع پایه های آن در حقوق بین الملل استوار شده و بدین شکل مسئولیت عمومی در قبال ناقلان به HIV/AIDS بر عهده دولتها و سازمانهای دولتی قرار گرفت. کمک ها و خدمات انقلابی این دوره زمانی، باعث شناخت این واقعیت شد که حقوق بین الملل را می توان بر روی HIV/AIDS اعمال نمود و در نتیجه مسئولیت و پاسخگویی دولتها تحت قوانین بین المللی برای موضوعات مربوط به بهداشت و رفاه عمومی از این دهه آغاز شد.^۱

۲- حقوق بشر چیست؟

حقوق بشر به شکل وسیعی به تعریف رابطه بین افراد و دولت مربوط می شود. قوانین بین المللی حقوق بشر بر این نکته تاکید دارند که شکنجه انسانها، زندانی کردن آنها بدون دلیل یا هجوم به حریم خصوصی افراد توسط دولتها ممنوع است. در عین حال دولت ها باید تضمین کنند که کلیه افراد یک جامعه دارای پناهگاه، غذا، مراقبت بهداشتی و تحصیلات پایه باشند. مفهوم حقوق بشر تاریخیچه دور و درازی دارد ولی نهضت مدرن حقوق بشر به حدود ۵۰ سال پیش بر می گردد که حقوق بشر به عنوان یکی از اهداف و اصول سازمان ملل متحد معرفی شد.

کلیدی ترین سند و سنگ بنای نهضت مدرن حقوق بشر همان اعلامیه جهانی حقوق بشر است.^۲ این سند یک اعلامیه مشترک از سوی دولتهاست و موضوع آن مربوط به حقوقی است که باید برای همه مردم در هر مکانی وجود داشته باشد.

1- Mann J, Gostin L, Gruskin S, et al. Health and Human Rights. Health and human Right, 1994, 1(1):6-23

2- Universal Declaration of Human Rights (UDHR)

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید. تعدادی معاهده بین المللی حقوق بشری هم وجود دارد که مواضع حقوق بشر ذکر شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر را بیشتر روشن می سازد. که برخی از این معاهدات عبارتند از:

۱- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی^۱

۲- میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^۲

۳- کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض نژادی^۳

۴- کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان^۴

۵- کنوانسیون حقوق کودک^۵

هریک از این اسناد تعهدات الزام آور قانونی را برای دولت هایی که آنها را امضاء کرده اند ایجاد می کند. دولت هایی که عضو معاهدات بین المللی حقوق بشری می شوند، مسئولیتهای خاصی را می پذیرند که شامل ارائه گزارشهای دوره ای از رعایت شرایط اساسی این معاهدات به نهادهای ناظر بین المللی می باشد.

بهداشت و مسئولیت دولتها در زمینه سلامت عمومی در قالب فراگیری HIV/AIDS به صورت مختلفی در این اسناد گنجانده شده است. تقریباً در همه آنها به نوعی حق برخورداری از بالاترین استانداردهای ممکن بهداشت جسمی و روانی وجود دارد. حتی مهمتر از آن تقریباً هر ماده از هر سند، تعهدات مهم و واضحی در مورد بهداشت و HIV/AIDS را در بر می گیرد. هر چیزی از حقوق برخورداری از اطلاعات و همکاری گرفته تا حقوق مربوط به تامین اجتماعی یا

1- The International Covenant on Civil and political Rights
 2- The Covenant and on Economic, Social, and Cultural Rights.
 3- The Convention on the Elimination of All from of Racial Discrimination.
 4- The Convention on the Elimination of All form of Discrimination against Woman
 5- The Convention on the Rights of the Child

مزایای پیشرفتهای علمی و کاربردهای آنها، دارای تعهدات واضح و مشخصی برای مقابله با HIV/AIDS و مسائل بهداشت، سلامت و رفاه عمومی است.^۱

۳- چارچوب مفهومی: تعامل بین HIV/AIDS و حقوق بشر

تمرکز خیلی قوی دهه ۱۹۸۰ روی حقوق بشر افراد ناقل HIV/AIDS باعث شد در دهه ۱۹۹۰ درک بیشتری از اهمیت حقوق بشر به عنوان یکی از عوامل مهم در تعیین میزان آسیب پذیری افراد آلوده به ویروس HIV و خطرهای بعدی در رابطه با آلوده شدن به HIV و همچنین احتمال دسترسی آنها به مراقبت ها و حمایت های مناسب به وجود بیاید.^۲

تعامل بین HIV/AIDS و حقوق بشر تقریباً از طریق تاثیر آن روی زندگی افرادی که به علت آلوده بودن به بیماری طرد گردیده اند و حقوق آنها مورد غفلت قرار گرفته (حقوق آنها با فراگیری HIV/AIDS نقض گردیده) مشخص می شود.

این امر به صور مختلف شامل زنان، مردان، کودکان آلوده تحت تاثیر قرار گرفته یا آسیب پذیر در برابر HIV نیز می شود. به عبارت دیگر افراد آلوده به HIV ممکن است در معرض نقض حقوق خود قرار گیرند.

به عنوان مثال، در حاشیه قرار گرفتن این افراد توسط دولت در زمینه دسترسی به بهداشت، آموزش و خدمات اجتماعی یکی از این موارد است. در این زمینه احقاق حقوق افراد ناقل HIV نیازمند دسترسی بدون تبعیض در داخل یک محیط اجتماعی حمایت کننده است.

افراد وقتی به HIV آلوده می شوند، اقوام و بستگان نزدیک یا دور آنها و به معنای وسیع تر اجتماع، خدماتی را که برای استفاده وجود دارد تحت تاثیر عواقب همه گیر ایدز محدود می نمایند و در نتیجه نمی توانند آن حمایت و

1- Sofia Gruskin, Daniel Tarantula, Human Rights and HIV/AIDS, Canadian HIV/AIDS Legal Network in their Journal of law and policy, April 2002
2- Daniel Tarantula, Risk and Vulnerability Reduction in the HIV/AIDS Pandemic, Current Issues in Public Health 1995, 1: 176-9

خدمات مورد نیاز را در اختیارشان قرار دهند. این آثار فرا گیری آلودگی HIV روی زندگی مردم ممکن است با به حاشیه رانده شدن آنها همراه باشد که به دنبال آن دسترسی محدود یا ممنوع به خدمات بهداشتی، آموزشی و برنامه های اجتماعی را در پی داشته و اینها جزو عوامل خطر محسوب می شوند.

افراد متاثر از HIV در صورتی به سوی درک و احقاق حقوق خود و در نتیجه بهداشت سوق داده می شوند که شرایط لازم برای کاهش آثار مسائل شخصی، اجتماعی روی زندگی آنها فراهم شود. این امر نیازمند سیاست ها و برنامه هایی است که برای توسعه حمایت و ارائه خدمات به خانواده ها و جوامع تحت تاثیر قرار گرفته و طراحی شده باشند. کودکانی که در نتیجه HIV/AIDS یتیم شده اند یکی از موارد مشخص این نیازمندی هستند.

آسیب پذیری در برابر HIV در واقع فقدان قدرت افراد در جوامع برای به حداقل رساندن خطر تماس با آلودگی HIV و پس از آلودگی، دریافت مراقبت و حمایت کافی است. به عنوان مثال، نابرابری جنسی می تواند یک زن دارای شوهر را وادار به برقراری روابط جنسی محافظت نشده یا نامتعارف با همسرش نماید.

دختران و پسران بالغی که اطلاعات، آموزش و خدمات از آنها دریغ می شود ممکن است در برابر HIV آسیب پذیر باشند و یا کارگرانی که به دلیل ویژگیهای اشتغال خویش و از دست دادن کار بترسند که برای درمان و رفع آلودگی هایی که از طریق جنسی منتقل شده قدم بردارند.

به عبارت دیگر با نقض حقوقی همچون دریافت اطلاعات، آموزش و مراقبت های اساسی (مراقبت های پزشکی و خدمات اجتماعی)^۱ در واقع آسیب پذیری افراد در برابر ایدز افزایش می یابد، کاهش این آسیب پذیری نیازمند اقداماتی است که افراد و جوامع را قادر می سازد در زندگی خود انتخاب های موثری

۱- بند ۱ ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر

داشته باشند و در نتیجه بتوانند خطرهای مربوط به سلامتی که ممکن است در معرض آنها قرار بگیرند را کنترل نمایند.

آثار تبعیض بخصوص در شکل نژاد پرستی، تبعیض براساس جنسیت و ترس از هم نوع همچنان تاثیر این بیماری فراگیر را روی زندگی افراد و جوامع افزایش می دهد. اکنون این شناخت به شکل گسترده ای ایجاد شده که رعایت حقوق بشر برای حفاظت از حقوق و شرافت افراد آلوده و متاثر از HIV/AIDS و کاهش آسیب پذیری نسبی افراد و جوامع کاملاً حیاتی است.^۱

۴- مسئولیت دولتها در برابر حفظ حقوق بشر در زمینه HIV/AIDS و اعمال محدودیتها

الف) مسئولیت دولتها

همانطور که در بالا اشاره شد با قابل اعمال شدن حقوق بشر در مورد HIV/AIDS دولتها در قبال مردم بصورت عمومی مسئول اقدامات خود در این زمینه هستند. با توجه به واقعیت داشتن نقض حقوق افراد در این زمینه که همچنان اتفاق می افتد، لازم است که به مسئولیت های خاص دولت ها در زمینه ایدز پردازیم.

دولتها نه تنها تعهد دارند که حقوق بشر را نقض نکنند بلکه بایستی شرایطی را ایجاد نمایند تا افراد بتوانند تا سر حد امکان از حقوق خود برخوردار گردند. این مساله مورد پذیرش قرار گرفته است که دولتها برای هر یک از مسائل حقوق بشری دارای مسئولیت هایی در سه سطح هستند:

1- آنها باید به آن حق احترام بگذارند.

2- آنها باید از آن حق حفاظت کنند.

1- Sofia Gruskin, Daniel Tarantula, Human Rights and HIV/AIDS, Canadian HIV/AIDS legal network in their Journal of law and Policy, April 2002.

3- آنها باید آن حق را اجرا نمایند.^۱

به عنوان مثال، تعهدات دولتها در زمینه HIV را در رابطه با یک حق (مانند حق تحصیل) در نظر بگیرید:

- احترام گذاشتن به این حق: یعنی اینکه دولت نمی تواند این حق را نقض نماید، بدین معنا که اگر بچه ها به دلیل وضعیت ابتلای خود به HIV از رفتن به مدرسه محروم شوند این حق تضييع شده است.

- حفاظت از این حق: یعنی اینکه دولت مانع نقض حقوق توسط فعالان غیر دولتی شود و نوعی حمایت ارائه کند که افراد از آن آگاه باشند و در صورت نقض حقوق خود بتوانند به آن رجوع کنند. مثلاً دولتها بایستی تضمین کنند که گروههای مذهبی در زمینه جلوگیری از دسترسی افراد بالغ به آموزشهای بهداشتی در زمینه تولید مثل موفق نشوند.

- اجرای حقوق: یعنی اینکه دولت باید کلیه اقدامات قانونگذاری، اجرایی، بودجه ای، قضایی و سایر اقدامات لازم را برای احقاق و اجرای این حقوق بعمل آورد. اگر دولتی نتواند آموزش های لازم در زمینه پیشگیری از HIV/AIDS را ارائه دهد تا برای هر کس در جامعه قابل دسترسی و فهم باشد این به خودی خود نقض حق آموزش بشمار می آید.

در بیشتر کشورها کمبود منابع و برخی محدودیت ها، باعث می شود تا اجرای حقوق بصورت آنی و کامل برای دولتها ناممکن گردد. نهادهای مسئول نظارت بر اجرای تعهدات حقوق بشری از سوی دولتها می دانند که از نظر عملی تعهد به آموزش نیاز به مسائلی بیش از تصویب قانون دارد. این امر نیازمند منابع مالی، پرسنل آموزش دیده، تسهیلات، کتابها و زیر ساخت های با ثبات است. بنابراین

1- A. Eide, Economic, Social and Cultural Rights as Human Right. In: A Eide, C Krause, A Rosas, (eds) Economic, Social and Cultural Right: a Textbook Dordrecht: martinis. Nijhoff, 1995, at 21-40

احقاق حق آموزش تا حدود زیادی به عنوان پیشرفت مداوم به سوی یک هدف شناخته می شود.

در واقع اصل احقاق تدریجی برای رسیدن به حقوق بشر بسیار حیاتی است. این امر برای کشورهای دارای منابع فقیر، که باید تا حد امکان به اهداف حقوق بشری دست یابند از اهمیت ویژه ای برخوردار است. ولی اهمیت دیگر این مساله این است که تعهداتی را متوجه کشورهای ثروتمند می نماید تا در همکاری های بین المللی در این زمینه سهم گردند.^۱

ب) اعمال محدودیت ها

اقدامات سستی در زمینه بهداشت عمومی بطور کلی بر جلوگیری از شیوع بیماری از طریق ایجاد محدودیت هایی روی حقوق کسانی که آلوده شده اند یا بیشترین آسیب پذیری را در برابر آلودگی دارند متمرکز شده است. (قرنطینه کردن بیمار و اعمال محدودیت برای او)

اجبار و اعمال محدودیت از اقدامات مهم مربوط به بهداشت عمومی بوده است. هر چند محدودیت های اعمال شده روی حقوق افراد که در زمینه بهداشت عمومی رخ داده به دلیل نگرانی در خصوص بهداشت و سلامتی عمومی بوده ولی اغلب اقدامات بعمل آمده جنبه اضافی و بیش از حد داشته است. دخالت در آزادی افراد برای جابجایی در جهت قرنطینه کردن یا منزوی نمودن یک بیماری مانند سل، طاعون، وبا و یا ایدز نمونه ای از محدودیت های حقوقی است که ممکن است در برخی شرایط برای رفاه عمومی لازم و ضروری باشد و بتوان آنرا از نظر قوانین بین المللی حقوق بشر مشروع دانست ولی اقدامات بدون برنامه که توسط مسئولان بهداشت عمومی اجرا می شود و سایر گزینه ها و راه حلها را نادیده می گیرد می تواند هم حقوق بشر و هم «اصل بهترین روش در بهداشت

1- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, G.A.Res.2200(XXI)U.N. GAOR, 21 st sess. Supp.NO.16, at 49 .U.N. DOC. A / 6316 (1966), Article 2.

عمومی» را نقض کند، نمونه های بیشماری در سراسر دنیا وجود دارد که در آنها این نوع تجاوزها به حقوق افراد در زمینه HIV/AIDS صورت گرفته است.^۱ برخی حقوق خاص جنبه مطلق دارند، یعنی هرگز نمی توان آنها را محدود کرد حتی اگر برای رفاه عمومی ضروری باشند. اینها شامل حق مصونیت از شکنجه، بردگی، حق برخورداری از محاکمه عادلانه و غیره می شود.^۲

دخالت در بیشتر حقوق را می توان تحت شرایط سخت و تعریف شده به شکل قانونی توجیه کرد ولی محدودیت های اعمال شده در مورد حقوق در مقررات حقوق بین الملل به عنوان یک موضوع بسیار جدی تلقی می شوند. وقتی دولتی اجرا یا برخورداری از یک حق را محدود می کند این اقدام باید فقط بعنوان آخرین راه باشد و زمانی مشروعیت خواهد داشت که معیارهای زیر را رعایت کرده باشد.

۱- محدودیت مطابق با قانون اعمال و اجرا شود.

۲- محدودیت با هدف مشروع و دارای منافع عمومی باشد.

۳- محدودیت در یک جامعه دموکراتیک برای رسیدن به هدف به شدت لازم و ضروری باشد.

۴- هیچ راه حل محدود کننده یا دخالت جویانه برای رسیدن به همان هدف وجود نداشته باشد.

1- See for Example, Cohen R, Wiseberg L, (1990), Double jeopardy-threat to life and Human Rights. Discrimination against persons with AIDS. Human Rights Internet, Cambridge, MA: United Nations (1992) Commission on human Rights, Subcommission on Prevention and discrimination and Protection of Minorities. Discrimination against HIV- infected people or people with AIDS.UN DOC E/CN.4/sub.2/1992/10(July 28, 1992)

2- See for Example, Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights.

۵- محدودیت به صورت بی برنامه اعمال نشود، یعنی غیر منطقی یا بی دلیل نباشد.^۱

در حالیکه این رویکرد مدتها پیش از نظر کسانی که در امر نظارت و اجرای حقوق بشر دست دارند برای تحلیل اقدامات یک دولت به رسمیت شناخته شده است ولی اخیراً معلوم شده که همین رویکرد در برخی موارد توسط کسانی که در داخل دولتها مسئول سیاستها و برنامه های مربوط به HIV/AIDS هستند نیز به عنوان ابزاری مفید پذیرفته شده است.^۲

۵- ایدز، بهداشت عمومی و حقوق بشر در عمل

با استفاده از مفاهیم حقوق بشر می توان بررسی کرد که دولتها تا چه حد در زمینه پیشرفت تدریجی به احترام، حفاظت و اجرای تعهدات حقوق بشری و همچنین اجرای تعهداتشان در زمینه کلیه حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موفق عمل کرده اند و همچنین اقدامات آنها چه آثاری در مقابله با بیماری ایدز داشته است. بخش زیر چارچوبی برای نظارت بر اقدامات دولتها را ارائه می دهد.

۶- حمایت و پاسخگویی

دولتها مسئول پیشبرد و حفاظت بهداشت عمومی و حقوق بشر هستند.^۳ هیچ یک از معاهدات بین المللی حقوق بشر در زمینه حقوق افراد در رابطه با HIV/AIDS

۱ United Nation Economic and Social Council (ECOSOC), (1985), The Syracuse Principles on the Limitations and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, UN DOC, E/EN, 4/1985/4, Annex.

2- World Health Organization and the Joint United Nations Program on AIDS, (UNAIDS), (1999), Consultation on HIV/AIDS Reporting and Disclosure, Geneva, 20-22 October 1999.

3- See for Example, World Health Assembly Resolution 40.26 of 15 may 1987 General Assembly Resolution 42/8 of 26 October 1987. Also See, World Health Assembly Resolution 54.10 of 21 may 2001, and UN Commission On Human Rights Resolutions 2001/51 of 24 April 2001, 1999/49 of 21 April 1999, 1997/33 of 11 April 1997, 1996/43 of 19 April 1996 and 1995/44 of 3 march 1995.

به آن اشاره نمی کند ولی در عین حال کلیه مکانیسم های بین المللی حقوق بشر که مسئول نظارت بر اقدامات دولتها هستند تعهد خود به بررسی و پیگیری مسائل HIV/AIDS و نظارت بر اقدامات دولتها در این زمینه را اعلام کرده اند. این امر ممکن است برای ترکیب موضوع ایدز و حقوق بشر به چندین روش عملی و مجازی از اهمیت خاصی برخوردار باشد. به عنوان مثال، در چند سال گذشته در گزارش های دولتی در رابطه با تعهدات حقوق بشری توجه فزاینده ای به ایدز شده است از میان سازمان های ناظر معاهدات حقوق بشری، کمیته حقوق کودک و کمیته رفع هرگونه تبعیض علیه زنان در زمینه پرسش و پاسخ در مورد موضوع ایدز از بقیه فعال تر بوده اند.

کلیه سازمان های ناظر حقوق بشر نگرانی عمومی خود را از نرخ رو به رشد آلودگی به HIV و آثار آن روی زندگی مردم ابراز کرده اند. این سازمانها در تعاملات خود با برخی از کشورها بطور خاص روی قوانین و سیاست هایی تمرکز کرده اند که نرخ آلودگی را کاهش می دهند. (مانند ایجاد تاسیسات و فراهم کردن تسهیلات مراقبت های بهداشتی) در حقیقت یکی از موضوعات اولیه نیاز دولتها به استفاده از چارچوب حقوق بشر برای تهیه راهکارهای واقعگرایانه پیشگیری از شیوع HIV با هدف برآورده کردن نیازهای جوامع است که شامل ارائه اطلاعات، آموزش، تضمین مراقبت و حمایت از افراد ناقل HIV و برداشتن گامهایی برای کاهش عواقب اجتماعی و اقتصادی این بیماری می شود. قطعنامه های کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد^۱ و دستور العمل بین المللی درباره ایدز و حقوق بشر مصوب ۱۹۹۸ هم ابزارهای مفیدی در اختیار حامیان و سیاست گذاران می گذارند تا توجه بیشتر به موضوع ایدز و حقوق بشر تضمین

شود.^۱ به علاوه دولتها در کنوانسیون هایی همچون کنوانسیون بین المللی سازمان ملل درباره جمعیت و توسعه^۲ و چهارمین کنفرانس جهانی سازمان ملل متحد درباره زنان^۳ تعهدات سیاسی و بین المللی خاصی را پذیرفته اند و مسئولیت خود در زمینه تضمین حقوق افراد در زمینه ایدز را بیان نموده اند. هر چند سندی که در ماه ژوئن ۲۰۰۱ اجلاس ویژه مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره ایدز به تصویب رسید در واقع حداقل چیزی بود که کشورها توانستند درباره آن به توافق برسند ولی این سند می تواند به سندی مهم و حیاتی برای حمایت و پاسخگویی در زمینه ایدز و حقوق بشر بدل گردد. حامیان و کسانی که مایل هستند از این اسناد برای احقاق حقوق ناقلان HIV و بهبود وضعیت آنان استفاده کنند خواهند دید که این اسناد در واقع مکمل های مفیدی برای برنامه ریزی درباره پیشبرد و حفاظت حقوق بشر در زمینه ایدز هستند.

۷- حقوق بشر در سیاستگذاری و برنامه های بهداشتی مرتبط با ایدز

حقوق بشر در واقع تعهدات دولتها در قبال مردم است. از آنجا که یکی از این تعهدات حفاظت از بهداشت عمومی است، پس بایستی به طراحی، اجرا و ارزیابی سیاستها و برنامه های بهداشتی توجه ویژه داشت.

با توجه به این مطلب دولتها را می توان از نظر قانونی به عنوان مسئول نهادینه کردن سیاستها و برنامه هایی دانست که می تواند باعث کاهش آمار ایدز گردد. با این حال احترام، حفاظت و اجرای حقوق بشر- حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی- لازم و ضروری است نه فقط به این دلیل که رعایت آن

2- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and the Joint United Program on HIV/AIDS. HIV/AIDS and Human Rights: International Guidelines.

۳- این کنوانسیون در سال ۱۹۹۴ در قاهره برگزار شد.

۴- این کنوانسیون در سال ۱۹۹۵ در پکن برگزار شد.

جزء تعهدات الزام آور دولتها هستند بلکه به این دلیل که آنها برای هر پاسخ موثر و کار آمد در برابر ایدز جنبه حیاتی دارند.

بررسی بهداشت عمومی از منظر حقوق بشر شامل دیدن نه فقط جنبه های فنی و عملیاتی مداخله های بهداشت عمومی، بلکه شامل جنبه های مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیرامون آن نیز می شود این عامل می تواند شامل روابط جنسی، باور های مذهبی، ترس از هم نوع یا تبعیض باشد. این عوامل چه به صورت مجزا، چه گروهی می توانند روی میزان دسترسی افراد و جوامع به خدمات یا اخذ تصمیم های آزادانه و موثر درباره زندگی خود و در نتیجه روی میزان آسیب پذیری آنها در برابر ایدز تاثیر بگذارند، پس شناخت حقوق بشر در طراحی، اجرا و ارزیابی سیاستها و برنامه های بهداشتی می تواند به ما کمک کند تا اقدامات خود را به شکل بهتری سازماندهی کنیم.

بامطالعه سیستماتیک می توان سیاست و برنامه های مربوط به مبارزه با ایدز را به گونه ای طراحی کرد که هم به حقوق بشر احترام گذاشته شود و هم به بهداشت عمومی کمک شده و وضعیت آن بهبود یابد.

سیاست گذاران و مسئولان بهداشت عمومی و سایر بخشهای دولتی می توانند از پرسش های ذیل برای کمک به توسعه، اجرا و ارزیابی سیاستها و برنامه های موثر در زمینه ایدز بهره گیرند. همچنین سازمانهای غیر دولتی و سایر فعالان هم می توانند از این پرسشها به عنوان یک ابزار حمایتی برای پاسخگو بودن دولتها در مورد رعایت تعهدات بین المللی در زمینه بهبود بهداشت عمومی و حفاظت از حقوق بشر استفاده نمایند.

پرسش های ذیل فقط به عنوان یک نقطه شروع مطرح می شوند:^۱

1- International Federal of Red Cross and Red Crescent Societies and Francois – Xavier Bagnoud Center for Health and Human Rights, The Public Health – Human Rights Dialogue. In: AIDS, Health and Human Rights: and Explanatory Manual, Boston: 1995. WHO/ UNAIDS. Partner Notification and Disclosure of HIV and AIDS Aerostats to Others, Geneva: June 1999

- * هدف خاص مورد نظر یک سیاست یا برنامه چیست؟
- * روش ها و میزان اثر گذاری- مثبت یا منفی- یک سیاست یا برنامه در زمینه بهداشت عمومی کدامند؟
- * با استفاده از اسناد حقوق بشر به عنوان راهنما، چه حقوقی و حقوق چه کسانی از سیاست ها و برنامه های بهداشت عمومی متاثر می گردد؟
- * آیا برنامه یا سیاست مورد نظر در زمینه بهداشت عمومی محدودیت حقوق بشری را ضروری می کند؟ اگرچنین است آیا معیارهای مربوط رعایت می شوند؟
- * چه گامهایی برای پیشرفت به سوی یکپارچگی بهینه و مطلوب بین بهبود بهداشت و حفاظت از حقوق مرتبط با آن موضوعات برداشته می شود؟
- * چه سیستم نظارتی، ارزیابی و پاسخگویی وجود دارد که تضمین نماید یک سیاست یا برنامه خاص حقوق بشری مرتبط با بهداشت عمومی و ایدز به سوی آثار و نتایج مطلوب حرکت کند و آثار خوشایند آن مورد بررسی قرار گیرد؟

۸- چارچوبی برای عمل

دستور کار برای عمل را می توان با شناخت تلاقی سه موقعیتی که در آن افراد در دنیای دارای ایدز با آن مواجه هستند- آلوده، متاثر، آسیب پذیر- و سه سطح تعهدات دولتی که برای هر حقی وجود دارد- احترام، حفاظت، اجرا- ایجاد کرد. این رویکرد قادر است که وضعیت حقوق بشر و حفاظت از افراد آلوده، متاثر و آسیب پذیر را در جهت کنترل این بیماری فراگیر بهبود بخشد و آثار آن را محدود کند. در واقع این سه موقعیت و سه سطح تعهد باید توسط دولتها وسایر فعالان در حین شناختن نیازهای خاص و حقوق مرتبط افراد در زمینه ایدز در نظر گرفته شود.

نتیجه

افراد آلوده به HIV/AIDS دوستان و اقوام آنها، جوامع، تصمیم گیران و سیاست گذاران ملی و بین المللی، متقاضیان بهداشت و بطور کلی عموم مردم هر یک به میزان و مقادیر متفاوت رابطه اساسی بین ایدز و حقوق بشر را درک می کنند. اهمیت تدوین سیاستها و برنامه های مربوط به ایدز مطابق با قوانین بین المللی حقوق بشر به طور کلی پذیرفته شده ولی متأسفانه در سطح محدود رعایت می شود.

سیاستگذاران، مدیران برنامه ها و ارائه کنندگان خدمات بهداشتی باید با آرامش بیشتری از استاندارد های حقوق بشر استفاده نمایند تا بتوانند اقدامات انجام شده توسط دولت ها را در کلیه مسائلی که در قبال ایدز موثر است هدایت نمایند. این کار نیازمند توجه اساسی به ایجاد ظرفیت های لازم برای به رسمیت شناختن و بهبود هماهنگی و رابطه میان بهداشت و حقوق بشر و درک بهتر مزایای حاصل از رعایت روشها و برنامه های بهداشتی با توجه به اصول حقوق بشر است. کسانی که به مقابله با ایدز می پردازند در مساعی خویش برای پاسخگو نگهداشتن دولتها بایستی با ویژگیهای خاص استفاده درست از مقررات بین المللی حقوق بشر در زمینه ایدز بیشتر آشنا شوند و ارتباط بین کارهای مفهومی در حال انجام روی رابطه ایدز و حقوق بشر و حقایق پیش روی کسانی که در حمایت و در طراحی سیاستها و برنامه های بهداشتی فعالیت می کنند باید همچنان ادامه یابد. این تعامل هدایت کننده دوطرفه بین این گروه هاست - هرچند که گاهی اوقات شکل چالش دو جانبه پیدا می کند - که خود این مسئله نیز برای مقابله با ایدز مفید و حیاتی است.

کنترل بیماری ایدز و محدود کردن آثار آن نیازمند اقداماتی نه تنها در درون مرزهای یک کشور بلکه نیازمند اقداماتی مطابق با تعهدات بین المللی حقوق بشری از طریق مشارکت و همکاری بین المللی نیز می باشد. تعهد پایدار برای مبارزه با بیماری فراگیر ایدز در آینده بسیار مهم و حیاتی است.

منابع و مأخذ

- 1- World Health Organization, World Health Assembly, Avoidance of Discrimination against HIV-Infected Persons and Persons with AIDS, Preamble, Resolution WHA 41. 24(may 13, 1988)
- 2- World Health Organization, World Health Assembly, Resolution WHA 40 .26 , Global strategy for prevention and control of AIDS , Genera,VHO,5 may 1987
- 3- Mann J, Gostin L, Gruskin S, et al. Health and Human Rights. Health and human Right 1994. 1(1):6-23
- 4- Universal Declaration of Human Rights (UDHR)
- 5- The International Covenant on Civil and political Rights
- 6- The Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights.
- 7- The Convention on the Elimination of All form of Racial Discrimination.
- 8- The Convention on the Elimination of All form of Discrimination Against Woman
- 9- The Convention on the Rights of the Child
- 10- Sofia Gruskin, Daniel Tarantula, Human Rights and HIV/AIDS, Canadian HIV/AIDS Legal Network in their Journal of law and policy, April 2002
- 11- Daniel Tarantula, Risk and Vulnerability Reduction in the HIV/AIDS Pandemic, Current Issues in Public Health 1995, 1: 176-9
- 12- A. Eide, Economic, Social and Cultural Rights as Human Right. In: A Eide, C Krause, A Rosas, (eds) Economic, Social and Cultural Right: a Textbook Dordrecht: martinus. Nijhoff, 1995,at 21-40
- 13- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, G.A.Res.2200(XXI)U.N. GAOR, 21 st sess. Supp.NO.16, at 49 .U.N. DOC. A / 6316 (1966), Article 2.
- 14- Cohen. R, Weisberg. L, Double jeopardy- threat to life and Human Rights. Discrimination against persons with AIDS. Human Rights Internet, Cambridge, MA: United Nations (1992) Commission on human Rights, Subcommission on Prevention and discrimination and Protection of Minorities. Discrimination against HIV- infected

people or people with AIDS. UN DOC E/CN .4/sub.2/1992/10(July 28, 1992)

- 15- United Nation Economic and Social Council (ECOSOC), (1985), The Syracuse Principles on the Limitations and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights. UN DOC .E/EN .4/1985/4, Annex.
- 16- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and the Joint United Program on HIV/AIDS. HIV/AIDS and Human Rights: International Guidelines.

Human Rights, AIDS and Public Health

Mohsen Sirghani¹

Abstract

Aids has turned into a significant development crisis and the UN Secretary General has allocated a great portion of its commitments to Aids to the extent that both in the special UN assembly and in the reports to the World Leaders Summit has dealt with them. The Aids is a universal epidemic issue and has been scattered in all parts of the world; it has involved all continents in a way that national reactions, as well as regional and global co-operations against it are required.

In order to fight against this fatal disease, not only has the UN, but also WHO, World Labor Organization, UN Population Fund, UN Anti – drugs Campaign, UN Development Fund for Women, World Bank and other respective global institutions have been beseeched.

Promoting a permanently- effective reaction based on the human rights against Aids resulting in reduction of discriminations in connection with this disease in business areas and /or any other areas shall turn into realization by allowing the HIV positives to participate in promoting, protecting and respecting the human rights in the framework of Prevention, Control and care programs.

Key words: AIDS, HIV, Human rights, public health, international law, state's liability, international obligations.

¹ Ph.D Major of International Law and member of teaching staff at Payam Noor University, Iran.